

پوهنتون اسلام
پوهنځی شرعيات و قانون
پروگرام ماستري فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

رد و نقض فیصله های قضایی در فقه و قانون

(رساله ماستری)

محقق: دکتر "سید محمد"

استاد: دکترا پوهنتون اسلام، کابل، افغانستان

سال: 1400 ه. ش

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

رد و نقض فیصله های قضایی در فقه و قانون (رساله ماستری)

محصل: عبدالعزیز " صارم "

استاد راهنما: پوهندوی، دکتور عبدالله " حقیار "

سال: 1400 هـ . ش

خلاصه موضوع

موضوع تحقیق تحت عنوان "رد و نقض فیصله های قضایی در فقه و قانون" از لحاظ محتوی، شامل مطالبی چون، معرفی جزئیات موضوع از قبیل، معرفی قضاء، حکم، (فیصله های قضایی) اسباب رد و نقض و چگونگی رد و نقض فیصله های قضایی میباشد.

و از لحاظ محتوا بزرگ مقدمه و سه فصل تقسیم شده است:

در مقدمه موارد لازم برای تحقیق بررسی شده است.

و در فصل اول موضوعات چون معرفی قضاء، مشروعیت، ضرورت، ارکان تشکیل دهنده قضاء، حکم (فیصله های قضایی)، لزوم دعوی برای حکم، شیوه های صدور حکم، انواع فیصله های قضایی و آثار فیصله قضایی بررسی شده است.

در فصل دوم پس از تعریف رد اسباب رد، اثر گذاری اسباب رد در فیصله های قضایی، موقف قوانین کشور در فیصله های قضایی، شروط و مقررات رد، حق رد و خصوصیت های آن در امور قضایی بررسی میشود.

و در فصل سوم نقض قضایی، حکم و آثار آن، اسباب نقض احکام قضایی، اثر گذاری اسباب نقض در فیصله های قضایی، و مراحل قانونی مطالبه نقض فیصله های قضایی بررسی میگردد.

شریعت اسلامی به عدالت و رسیدگی به حل منازعات با امانت داری و رعایت حقوق طرفین دعوا حکم میکند و برای رسیدن به این هدف اصول و قواعدی را وضع نموده است اگر آن اصول و قواعد رعایت نشود مسلماً عدالت رعایت نگردیده و فیصله قضایی به بازرسی مجدد رجعت داده میشود و گاهی هم سبب برای رد قاضی و نقض حکم میگردد.

موضوع از جهات متعددی حایز اهمیت میباشد، از حیث اینکه تعلق آن بر یک اصل مهم شرعی (قضاء و عدالت) است؛ عدالت یکی از مقاصد مهم شریعت اسلامی بوده و از طریق قضاء عملی میگردد،

و اینکه قضاء راه رسیدن به حقوق و تأمین مصالح اجتماعی و حل منازعات در جامعه میباشد و اگر این اهداف قضاء رعایت نشود احکام قضایی قابل رد و نقض میباشد.

تحقیق شامل نتایج مهم چون:

قضاء راه رسیدن به حق و عدالت است.

به نسبت تعلق عدالت به قضاء در فقه اسلامی و قوانین وضعی در مورد داد رسی اصول وقواعدی وضع شده و در فرموده های رسول الله ه ترغیب و ترهیب به قضاء هر دو وارد شده است.

قضاء از امورات مهم دینی و اخلاق اجتماعی بوده باید از آداب و شیوه های اجرایی خاص برخوردار باشد.

رسیده گی به دعواها و اجراءات قضایی مربوط به شیوه های اثبات میباشد.

هرگاه اصول وقواعد شرعی و قانونی در اجرای احکام قضایی رعایت نشود حکم قضایی گاهی به رد و گاهی به نقض مواجه میشود.

واژه های کلیدی: رد ، نقض ، فیصله های قضایی ، فقه و قانون .

فهرست عناوین

.....	عنوان
.....	
.....	
.....	صفحه

مقدمه **Error! Bookmark not defined.**

فصل اول

کلیات و مفاهیم

مبحث اول-تعریف قضاء ، مشروعیت و ضرورت آن : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب اول- تعریف لغوی قضاء : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب دوم- تعریف اصطلاحی قضاء از نظر فقهاء : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب سوم-الفاظ هم معنای قضاء : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب چهارم- مشروعیت و حکم تکلیفی قضاء : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب پنجم- حکم شرعی قضاء و نظریات فقهاء : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب ششم- ضرورت قضاء و ترغیب به آن : **Error! Bookmark not defined.**

مبحث دوم- ارکان یا عناصر تشکیل دهنده قضاء : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب اول- قاضی و مقضی به (آنچه که به آن حکم کرده شود) : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب دوم- مقضی له : (کسیکه به نفع آن فیصله شود) **Error! Bookmark not defined.**

مطلب سوم- مقضی فیه (آنچه که در موردش حکم میشود) : **Error! Bookmark not defined.**

مطلب چهارم- مقضی علیه (کسیکه در حق آن فیصله صورت بگیرد) **Error! Bookmark not defined.**

مطلب پنجم-تعریف قضاء و ارکان آن از نظر قانون : **Error! Bookmark not defined.**

مبحث سوم- دعوی و اثر گذاری آن در فیصله های قضایی در فقه و قانون : **Error! Bookmark not defined.**

- مطلب اول- تعریف دعوی : Error! Bookmark not defined.
- مطلب دوم- حکم تکلیفی دعوی: Error! Bookmark not defined.
- مطلب سوم - اثر گذاری دعوی در فیصله های قضایی : Error! Bookmark not defined.
- مطلب چهارم - دعوی از نظر قانون: Error! Bookmark not defined.
- مطلب اول-تعریف لغوی حکم : Error! Bookmark not defined.
- مطلب دوم -تعریف اصطلاحی حکم : Error! Bookmark not defined.
- مطلب سوم-میغه (عبارات حکم) : Error! Bookmark not defined.
- مطلب چهارم- شیوه های صدور حکم : Error! Bookmark not defined.
- أ-سبقت دعوی بر حکم : **Error! Bookmark not defined.**
- ب -برخورد قاضی در حین صدور حکم : **Error! Bookmark not defined.**
- ج- مشورت گرفتن قاضی از فقهاء و علماء : **Error! Bookmark not defined.**
- مطلب پنجم- حکم (فیصله قضایی) از نظر قانون: Error! Bookmark not defined.
- مبحث پنجم- انواع فیصله های قضایی : **Error! Bookmark not defined.**
- مطلب اول- فیصله قولی و فیصله عملی: Error! Bookmark not defined.
- مطلب دوم- فیصله به صحت و موجب : **Error! Bookmark not defined.**
- مطلب سوم- فیصله به استحقاق و ترک: Error! Bookmark not defined.
- مبحث ششم- آثار فیصله های قضایی : **Error! Bookmark not defined.**
- مطلب اول - اثر گذاری فیصله قضایی در تغییر حالت مقضی به : .. Error! Bookmark not defined.
- مطلب دوم- اثر گذاری فیصله قضایی در امور اجتهادی: Error! Bookmark not defined.
- مطلب سوم- اثر گذاری فیصله قضایی در نقض حکم : .. Error! Bookmark not defined.

فصل دوم

رد و اثرگذاری آن در فیصله های قضایی در فقه و قانون

- مبحث اول-تعریف و حکم رد : **Error! Bookmark not defined.**
- مطلب اول- تعریف رد : Error! Bookmark not defined.
- مطلب دوم- حکم تکلیفی رد : Error! Bookmark not defined.

مبحث دوم - اسباب رد و آثار آن در فیصله های قضایی در فقه
 و قانون:
 55

Error! Bookmark not defined. .: اسباب رد مربوط به شخص قاضی.
 Error! Bookmark not defined. ... : صدور حکم قبل از اتمام ادله اثبات دعوی :
 defined.

Error! Bookmark not defined. : مطلب دوم - عدم مشاوره در قضای اجتهادی.
 Error! Bookmark not defined. .. : مطلب سوم - عدم رعایت متخاصمین در توجه و اقبال :
 not defined.

Error! Bookmark not defined. : مطلب پنجم - تقدیم هدیه برای قاضی :
 Error! Bookmark not defined. : مطلب ششم - اجابت دعوت و اشتراک در مناسبات عامه :
 not defined.

Error! Bookmark not defined. ... : مطلب هفتم - مصالحه در میان مدعی و مدعی علیه :
 defined.

Error! Bookmark not defined. : مطلب هشتم - اسباب رد فیصله های قضایی در قانون :
 not defined.

Error! Bookmark not defined. : مطلب نهم - اثر گذاری اسباب رد در فیصله های قضایی :
 Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. : مطلب دهم - موقف قانون در مورد اثر گذاری اسباب رد :
 Bookmark not defined.

مطلب یازدهم - اسباب رد در فیصله های قضایی و فرق آن با اسباب
 رد صلاحیت:
 Error! Bookmark not defined.

مبحث سوم - شروط و مقررات رد فیصله های قضایی در فقه و قانون:
Error! Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. ... : مطلب اول - شروط لازم برای مطالبه رد فیصله های قضایی :
 Bookmark not defined.

Error! Bookmark not defined. : مطلب دوم - باز نگری مطالبه رد فیصله های قضایی در فقه
 و قانون:

Error! Bookmark not defined.
 مبحث چهارم - حق رد و خصوصیت های آن در فقه و قانون
not defined.

Error! Bookmark not defined. : مطلب اول - خصوصیت های حق رد :
 Error! Bookmark not defined. : مطلب دوم - محدودیت حق رد :
 Error! Bookmark not defined. : مطلب سوم - حکم طلب رد قاضی :
 Error! Bookmark not defined.

نقض فیصله های قضایی در فقه و قانون

مبحث اول-تعریف نقض قاضی و حکم آن **Error! Bookmark not defined.**

مطلب اول- تعریف نقض:..... **Error! Bookmark not defined.**

مطلب دوم-حکم تکلیفی نقض قاضی: **Error! Bookmark not defined.**

مطلب سوم-موقف قانون در نقض فیصله های قضایی: **Error! Bookmark not defined.**

مبحث دوم- اسباب نقض و آثار آن در فیصله های قضایی در فقه

و قانون..... **Error! Bookmark not defined.**

مطلب اول- اسباب نقض فیصله های قضایی در فقه اسلامی: **Error! Bookmark not defined.**

أ-مخالفت حکم قضایی با نصوص و ادله شرعی: **Error! Bookmark not defined.**

ب - مخالفت به اصول وقواعد : **Error! Bookmark not defined.**

ج - مرافعه طلبی ، وفرجام خواهی :..... **Error! Bookmark not defined.**

د- خطاء در حکم یا در اجتهاد:..... **Error! Bookmark not defined.**

هـ فیصله قاضی مطابق علم آوری خودش:.... **Error! Bookmark not defined.**

مطلب دوم- شرایط اجراءات قاضی از نظر قانون: ... **Error! Bookmark not defined.**

مطلب سوم-آثار اسباب نقض در فیصله های قضایی: **Error! Bookmark not defined.**

فرع اول - احکام که نقض میشود؛ **Error! Bookmark not defined.**

فرع دوم- احکام که نقض نمیشود: **Error! Bookmark not defined.**

فرع سوم- احکام که نقضش اختلافی است: **Error! Bookmark not defined.**

مطلب چهارم- اسباب نقض فیصله های قضایی و آثار آن در قانون:

..... **Error! Bookmark not defined.**

مطلب پنجم- جهات قضایی که حکم شان نقض میشود: **Error! Bookmark not defined.**

مبحث سوم-مراحل قانونی نقض فیصله های قضایی.. **Error! Bookmark not defined.**

مطلب اول- استئناف طلبی: **Error! Bookmark not defined.**

مطلب دوم- فرجام خواهی: **Error! Bookmark not defined.**

فرع اول- مفهوم فرجام خواهی:..... **Error! Bookmark not defined.**

فرع دوم- مشروعیت محکمه تمیز یا ستره محکمه: .. **Error! Bookmark not defined.**

فرع سوم- شرایط فرجام خواهی و اجراآت مربوط به آن: **Error! Bookmark not defined.**

فرع چهارم- رد وعدم قانونی بودن ادعای فرجام رسی: **Error! Bookmark not defined.**

فرع پنجم- اجراآت مربوط بعد از تجدید نظر: **Error! Bookmark not defined.**

فرع ششم- صلاحیت ستره محکمه در رسیده گی نهایی: .. **Error! Bookmark not defined.**

مطلب سوم- رسیدگی به احکام نهایی محاکم تحتانی از نظر

قانونیت: **Error! Bookmark not defined.**

خاتمه ونتایج بحث 115

پیشنهادات: 119

فهرست آیات قرآن کریم به ترتیب سوره ها **Error! Bookmark not defined.**

فهرست احادیث **Error! Bookmark not defined.**

فهرست آثار **Error! Bookmark not defined.**

فهرست اعلام **Error! Bookmark not defined.**

فهرست منابع **Error! Bookmark not defined.**

خاتمه و نتایج بحث

به فضل و توفیق خداوند متعال تحقیق روی موضوع " رد و نقض فیصله های قضای " را تا آنجا که توان داشتیم به اتمام رسانیدیم ، امید است احاطه پسندیده ی روی موضوع کرده باشم ، اگر تقصیری در یکی از جوانب بحث وجود داشته باشد از نارسایی من است امید وارم تحقیقم روی موضوع یک مقدمه خوب برای تحقیقات بعدی و یک وسیله خوبی جهت آگاهی متقاضی یان معلومات در بخش های قضایی بوده باشد .

از خلال بحث به مجموعه ی از نتایج دست یافتیم که مهمترین آنها قرار ذیل اند:

1-رد قاضی یکی از ابعاد قضایی است که شخص قاضی و مسؤولیت قضایی را هدف قرار میدهد و شبهه هات را نسبت به قاضی و قضاء به بار میآورد به همین لحاظ در شریعت اسلامی و قوانین وضعی به این بعد قضایی توجه خاصی صورت گرفته است و اسباب و حالاتی شناسایی گردیده است که به این معضل راه حل پیدا شود .

2-رد قاضی عبارت از گرفتن مسؤولیت رسیده گی بر یک قضیه از قاضی میباشد ورد به اثر اسبابی میباشد که مربوط به شخص قاضی و گاهی هم به مسؤولیت قضایی مربوط میشود ورد به مطالبه طرفین دعوا عملی میشود ، البته رد قاضی به معنای بر کناری قاضی از منصب قضاء نیست .

3-عملی شدن رد قاضی شامل قانون اجرائی و شروط در جانب مطالبه رد میباشد و مسؤولیت رد بعد از تحقق شروط طلب رد به رئیس محکمه بر میگردد که قاضی رد شده از اعضای آن میباشد .

4-اگر رد شامل تمام اعضای یک محکمه باشد رئیس محکمه فوقانی مسؤولیت رد را عهده دار میباشد و رسیده به قضیه رد شده را به قاضی دیگر و به محکمه دیگر میسپارد .

5-نقض عبارت از باطل قرار دادن فیصله قضایی است و نقض به اثر به بار آمدن اسباب نقض تحقق میابد .

6- در رأس اسباب نقض مخالفت احکام قضایی با نصوص شرعی قرار دارد و سپس مخالفت اصول و قواعد که برخی آن مخالفت اصولی به نفس حکم و برخی متعلق به شخص قاضی و برخی هم متعلق به حکم و قضای قاضی میشود در صورت تحقق هریک از اسباب نقض حکم حتمی میباشد.

7- اصل در فیصله های قضایی اثبات قضیه و سپس دلیل آن است و دلیل حکم اولاً کتاب الله و سنت رسول الله و سپس اجماع و بعداً قیاس و اجتهاد میباشد و به قاضی لازم است در جستجوی دلیل حکم، ترتیب را رعایت کند.

8- اگر حکم قضایی در مخالفت به دلایل شرعی و عدم رعایت ترتیب صادر شده باشد نقض آن واجب میباشد.

9- هرگاه قاضی در صدور فیصله اشتباه کرده باشد یا قضیه را بدون جستوی دلیل به ظن و گمان فیصله کرده باشد حکمش نقض میشود البته اگر دلیل اشتباهش معلوم نباشد فقط خود قاضی میتواند حکمش را نقض کند.

10- معلومات قاضی از حقیقت قضیه به ذات خود بینه شمرده میشود اما قاضی نمیتواند به علم و معلومات خودش فیصله صادر نماید اگر قاضی چنین حکمی صادر کند حکمش نقض میشود.

11- قول راجح آن است که حکم قاضی به علم آوری خودش در حق الله مثل حدود و در حق العبد هر دو قابل نقض میباشد.

12- قانون اصول محاکمات و قانون اجراءات جزایی کشور رد و نقض فیصله های قضایی را معتبر شمرده اصول و مقرراتی را در این مورد وضع نموده است از نظر قانون هم رد و نقض در صورت عدم رعایت اصول وضع شده در قانون و به میان آمدن اسباب شرعی و قانونی احکام قضایی گاهی رد و گاهی نقض میشود.

- 13- عدم قناعت طرفین دعوا به حکم یک محکمه واستیناف طلبی وفرجام خواهی سبب شرعی وقانونی بررسی مجدد قضیه از طرف محکمه فوقانی میباشد .
- 14- اگر بعد از بررسی وتجدید نظر حکم قابل نقض ثابت شود محکمه فوقانی میتواند حکم محکمه تحتانی را نقض نموده فیصله جدید صادر نماید.
- نتایج مربوط کل محتوای تحقیق:
- 15- قضاء مرجع رسیده گی به خواست های حقوقی انسان ها وتحقق عدالت در جامعه میباشد.
- 16- مقصد بعثت واهداف دَعَوی پیغمبران الهی تحقق عدالت ورعایت مصالح بشری بوده است.
- 17- شریعت اسلامی ودو منبع اصلی آن (قرآن وسنت) بیشتر از همه ی امور به رعایت عدالت در جامعه بشری تأکید نموده است وراه تحقق عدالت ورسیده گی به خواست های حقوقی انسانها قضاء وتشکیل محاکم میباشد. بناء قضاء از نظر منابع شرعی مشروع بوده وحکم تکلیفی آن فرضیت است.
- 18- قضاء عبارت است از فیصله نمودن دعوا ها وقطع منازعات در میان دو شخص متخاصم به طریقه خاصی که در آن مصالحه درمیان خصمین نباشد(بنا برین صلح را قضاء گفته نمیشود) وقاضی اجرا کننده عمل قضاء وصادر کننده حکم در قضایای مورد منازعه را گفته میشود.
- 19- تشکیل محاکم وانتخاب قضات یک ضرورت اجتماعی در تشکیل نظام اسلامی است البته در تعیین قضات اهلیت وصلاحیت امر اساسی میباشد.
- 20- -پزیرفتن منصب قضاء بالای کسیکه اهلیت آنرا داشته باشد واجب است اما او به این منصب جبرا گماشته نمیشود مگر در صورتیکه فرد صالحی غیر از آن موجود نباشد.

- 21- وبه ولی امر مسلمانان لازم است محاکم را با رعایت سه مرحله آن (ابتدائی - استیناف و تمیز) در شهر های قلمرو حکومتش تشکیل وقضات را توظیف نماید.
- 22- سپردن منصب قضاء برای شخصی که جاهل بوده واهلیت نداشته باشد حرام است وهمچنان شخصی که عالم بوده اما توانایی پیشبرد منصب قضاء را نداشته باشد قبول آن برایش حرام است.
- 23- کسیکه فسق آن آشکار باشد ویا قصدش از رسیدن به قضاء انتقام جویی از مخالفنش ویا بدست آوردن رشوت وامثال آن بود سپردن منصب قضاء به آن حرام میباشد.
- 24- مطالبه منصب قضاء وتلاش برای به دست آوردن آن از طرف یک شخص ولو واجد شرایط هم باشد به دلیل احادیثی که در آن مورد آمده است مکروه میباشد .
- 25- از اینکه قضاء یکی از ضرورت های اجتماعی ووسیله تحقق عدالت است رسول الله ه خود در قضایا و منازعات قضاوت میکردند و برای انجام وظیفه قضاء اشخاصی را چون علی ومعاذ م به خاطر حل منازعات مردم توظیف کردند ، ودر روایات متعددی به عهده دار بودن قضاء وقضاوت ترغیب وتشویق نموده اند.

پیشنهادات:

1- راه حل همه ی مشکلات ودشواری ها جز برگشت به مصادر دینی (قرآن وسنت) که تضمین کننده عدل ومصونیت ما هست چیزی دیگری بوده نمیتواند، بناء از مسؤلین محترم پوهنتون ها ومراکز تحصیلی پیشنهاد مینمایم که در بخش حقوقی وقضایی علوم قرآن وسنت را در اولویت قرار دهند .

2- از نظر شرعی اهلیت علمی کامل وحتی مجتهد بودن شرط توظیف بر منصب قضاء میباشد، وبا رعایت همین شرط مقصد اصلی قضاء تحقق پیدا میکند بناء از مقام محترم استره محکمه خواهانم علماء ی را براین مقام توظیف نمایند که از هر لحاظ واجد شرایط این منصب باشند تا عدالت جای ظلم وفساد را بگیرد؟

3- رد ونقض فیصله قضایی ناشی از اسبابی میباشد که امر قضایی را مختل وفیصله های قضایی را باطل وافراد جامعه را نسبت به قضاء بیباور میسازد بناء به قضات محترم پیشنهاد مینمایم از اسباب رد ونقض قضاء معلومات کامل داشته واز آن دوری نمایند تا احکام قضایی شان را در معرض رد و نقض قرار ندهند؟

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af